

ЗМІНА ВИХОВНОЇ ПАРАДИГМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті охарактеризовано сучасні підходи до виховної парадигми в системі вищої освіти, конкретизовано концептуальні положення виховної системи ВНЗ в Україні, окреслено шляхи спрямованості студентської молоді на сенс життя, орієнтацію на формування потреби в постійному оновленні знань і самовдосконаленні студентів.

Ключові слова: парадигма, виховання, самовдосконалення, освітньо-виховні парадигми, коеволуційні явища, синергетичний підхід.

ХХІ століття диктує нові вимоги до освіти й виховання сучасного суспільства, яке вже не є ні соціалістичним, ні капіталістичним. У ньому не актуальне змагання як ознака соціалістичної системи. Сьогодні це скоріше суспільство одночасно надмірного достатку й морального зубожіння, неймовірних можливостей, свободи для молодої людини та екзистенційного вакууму. Як зазначав Е. Кант, “два людських винаходи можна вважати найважчими: мистецтво управляти та виховувати, але саме на них тримається суспільство”. Тому правомірно стверджувати, що “істинне виховання повинно готувати людей до кращого стану всього суспільства” [2, с. 87].

Фактом є те, що сьогодні до вищих навчальних закладів вступають молоді люди з уже сформованою системою цінностей, певною життєвою позицією. То чи треба ще щось додавати, виховувати в студентів упродовж навчання у ВНЗ? Ми вважаємо, що так, адже процес виховання, самовдосконалення особистості триває все життя. З такого погляду питання зміни виховної парадигми у вищій освіті є своєчасним.

Скільки існує людство, стільки й опікуються люди питаннями виховання. Аналіз сучасного стану українського суспільства дає змогу стверджувати, що в ньому відчувається потреба в принципово нових підходах до організації виховної роботи, насамперед, у середовищі студентської молоді, яка в найближчому майбутньому становитиме ядро української інтелігенції. Питанням виховання студентської молоді на початку ХХІ ст. присвячено достатньо праць саме вітчизняних педагогів-науковців. Вихованням особистості з позицій психології опікується у своїх працях І. Бех; поліпарадигмальний зміст освіти вивчають В. Андрущенко, Л. Губернський, В. Огнев'юк; самовиховання особистості розкриває С. Главацька; теорію й методику виховання студентської молоді обґрунтовують М. Васильєва, С. Карпенчук, В. Лозова, Г. Троцько та ін.; особливості виховної роботи в системі ВНЗ, викладання й виховання у вищій школі розглядають Г. Савош, Ю. Фокін та ін.; виховання особистості студента, інноваційної культури студентів вивчають О. Лучанінова, Л. Штефан та ін.

Сьогодні серед студентської молоді спостерігається полярність у поглядах на життя, навчання, здобуття професії, сенс життя, місце цінностей і себе як особистості в суспільстві. Більша частина молоді не хоче напружуватися, живе за інерцією, сприймаючи вищу освіту як необхідну умову для кращого працевлаштування, а не як ознаку освіченості й культури. Важливо підкреслити, що епоха змін – це завжди важко для суспільства. Складність проблеми виховання сучасної молоді зумовлена ще й тим, що ціннісні пріоритети в значній частині молоді розмиті, незатребувані.

Мета статті – проаналізувати сучасні підходи до виховної парадигми в системі вищої освіти, конкретизувати концептуальні положення виховної системи ВНЗ в Україні, окреслити шляхи спрямованості студентської молоді на сенс життя, орієнтацію на конкретні справи.

Пострадянське суспільство вступило в добу реформ – як економічних, так і освітніх. Трансформація цінностей та пріоритетів суспільного розвитку, недостатня мобільність системи освіти, її невідповідність швидким змінам суспільної свідомості, інертність професійної свідомості педагогів, орієнтованих на традиційні ціннісні установки, відсутність можливості вивчення різноманітних зразків світового педагогічного досвіду, ізоляція педагогічної спільноти від спілкування із зарубіжними колегами, висока інерційність традиційної системи педагогічної освіти – ось неповний перелік змін, що відбуваються в цілому в суспільстві й освіті. Як зазначає М. Овчинников, вони мають або суто зовнішній характер, або спрямовані на зміну змісту освіти за принципом оновлення навчальної інформації. Зміна соціально-філософської та наукової парадигми апріорі визначає потребу зміни освітньої парадигми, фактично зміни освітньої парадигми немає. Традиційна “знаннева” (або “когнітивно орієнтована”) парадигма освіти, відповідно до якої людина є об’єктом процесу “озброєння” заданою системою знань, умінь, навичок, є безвихідним шляхом, а особистісно орієнтована парадигма освіти, у якій людина є суб’єктом пізнання, життя й особистісного розвитку, – перспективним.

Завдання вищої школи – створювати нову молоду людину; виховати такі її якості, як високий професіоналізм, активність, діловитість, мобільність, почуття відповідальності, вміння працювати, швидко орієнтуватися в ситуації, приймати самостійні рішення, поважати працю; формувати потребу в постійному оновленні знань і самовдосконаленні; розвивати культуру міжособистісного спілкування тощо. Усі ці завдання пов’язані зі зміною виховної парадигми у вищій освіті.

Варто наголосити, що поняття “парадигма” вживають відповідно до відомих підходів у філософії, наукознавстві та педагогіці для визначення як взірця, прикладу в стратегії виховання, так і системи ідей і уявлень про виховання, його найголовніших завдань, принципів і засобів, характерних тій чи іншій історичній епосі.

Саме слово “парадигма” у перекладі з грецької означає “приклад”, “взірець”. У сучасній довідковій літературі його тлумачать по-різному.

Згідно з “Філософським словником”, це суворая наукова теорія, втілена в системі понять, що виражають істотні ознаки дійсності; способи бачення та моделі пізнаваної реальності; стандарти й цілі науки; вихідна концептуальна схема, модель постановки проблем і методи їх вирішення; оцінка на істинність результатів дослідження за науковими канонами, які панують протягом певного наукового періоду в науковому співтоваристві. У “Соціологічному енциклопедичному словнику” подано тлумачення парадигми науки як короткого опису основних понять, припущень, пропозицій, процедур і проблем будь-якої самостійної галузі знань або теоретичного підходу.

У широкому розумінні парадигму можна визначити як набір переконань, цінностей і технік, що їх поділяють члени цього наукового співтовариства. Деякі з парадигм мають філософську природу, вони є загальними та всеосяжними, інші ж парадигми керують науковим мисленням у досить специфічних, обмежених сферах досліджень.

Оскільки мова йде про парадигми саме виховання, то варто зразу ж зазначити, що поняття “виховання”, подібно “парадигмі”, є історично наскрізним. У вузькому, тобто точному, значенні, що відрізняє його від навчання, освіти, воно завжди тлумачиться як процес відносно керованого, цілеспрямованого формування в людини, перш за все, завдяки слову та справам, певного (не обов’язкового для всіх) ціннісно-світоглядного ставлення до себе й світу. З такого погляду ці ставлення є системою “людських якостей”, які виявляються в життєвій позиції, ідейно-моральному загартуванні особистості, душевному будівництві тощо [8].

Парадигми являють собою ціннісно-сміслову ядро, стрижневу лінію ідеології виховання, яка відображає глибинну онтологічно-філософську основу “освіти” людини в її ставленні до людства, Всесвіту, родини, держави, народу, класу (соціальний стан); близьких; праці (навчання, дозвілля, гри); майбутнього. Із часових параметрів особливо виділяється саме майбутнє, а не минуле чи теперішнє. Виховання, спираючись на традиції, спрямовано в майбутнє.

Сьогодні виявляються суперечності між бінарними опозиціями в парадигмах, що сприяє вирішенню вічної проблеми цінностей, ціннісної рівноваги, міри, “золотої середини” у вихованні й в культурі в цілому.

Якщо розглядати генезис, еволюційний шлях цього поняття в історії людства та освіти, то застосування парадигмального підходу дає змогу також побачити, що виховання має відмінну від науки схему розвитку. Відомі такі освітньо-виховні парадигми в історії розвитку цивілізації: Арістотель, Платон – природовідповідна; Середньовіччя – теологічна; Відродження – гуманістична; просвітницька (Дж. Локк, Я. Коменський); класична доба (Й. Песталоцці, Д. Дідро, Ж. Руссо, К. Гельвецій, Вольтер) – раціоналістична; 1900-ті рр. (П. Монро, К. Ушинський, А. Дістервег, Гербардт) – морально-чуттєва, псевдореволюційна; кінець ХХ ст. (В. Сухомлинський, А. Макаренко, І. Ващенко) – псевдогуманістична (ідеолого-конфронтаційна);

початок XXI ст. – глобалізаційно-інформаційна, технократична (модерністська) [9].

Торкаючись цього питання, необхідно зазначити, що сьогодні освітня парадигма прогресивно змінюється: від інтелектуалізму, раціоналізації та прагматизму Заходу українська педагогічна думка все динамічніше повертається в бік духовності, її пріоритету над інтелектуальним компонентом у навчанні та вихованні. Творчі дослідники, колективи вчених України апробують нові високі педагогічні технології становлення духовної та інтелектуальної особистості за допомогою таких прогресивних і продуктивних ідей, як педагогіка життєтворчості, психологія життєтворчості, соціологія життєвого успіху тощо. На часі нова суспільна парадигма, яка буде розглядати освіту як суспільне благо та відповідальність. Оскільки проблема має міждисциплінарний характер, ми будемо розглядати зміни у виховній парадигмі в тісному зв'язку зі змінами в освітніх парадигмах.

Розкриваючи концептуальні підстави розробки й упровадження національної рамки кваліфікацій України, Ю. Сухарніков зазначає, що “модернізація освіти – це комплексне, всебічне відновлення всіх ланок освітньої системи й усіх сфер освітньої діяльності відповідно до вимог сучасного життя за збереження і примноження кращих традицій вітчизняної освіти. Має відбутися зміна освітньої парадигми із системи, орієнтованої на викладача, до системи, орієнтованої на студента” [6, с. 28]. Отже, треба допомогти молодим людям в умовах вищого навчального закладу сформува-ти або розвинути здатність створити себе. Молодь заробляє статки на інформаційних технологіях, до речі, це менша, але більш активна її частина. Як допомогти студентам нести відповідальність за своє життя, життя суспільства? Як перейти від декларування цінностей до відповідальності? Саме ці питання повинні лягти в оновлену виховну парадигму ВНЗ [9].

Беззаперечною є думка, що розвиток і освіта жодній людині не можуть бути дані чи повідомлені. Кожен, хто бажає до них приєднатися, повинен досягти цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням.

Аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави стверджувати співзвучні нашому дослідженню розвідки, пов'язані з коеволюційними явищами в суспільстві. Наприклад, Г. Тараненко правомірно констатує, що “сучасна епоха чітко позначила кризу смисложиттєвих детермінант буття людини, викликавши тим самим необхідність у виробленні й розповсюдженні нового планетарного світогляду, формуванні планетарного, коеволюційного, світоглядного проекту розвитку людства, орієнтованого на вирішення глобальних проблем сучасності” [7, с. 42]. Дослідник вважає актуальним питання про “...важливість усвідомлення людиною під час навчання таких істин, як любов та повага до життя в усіх його проявах, відмова від ідеї експлуатації природи, формування потреби пізнання природи та організація пошуку можливостей жити в гармонії з нею. Для того, щоб майбутній спеціаліст не став фахівцем, який нехтує своєю природною сут-

ністю, необхідно культивувати відчуття єдності з життям, повагу до нього в усіх його проявах та прагнення більш повно розуміти природу” [7, с. 45]. Зрозуміло, що виховання сучасної молоді на засадах коеволюційного підходу є своєчасним. Платон застерігав: “Освічена, але погано вихована людина страшніша за будь-якого звіра”. Відомий російський учений Д. Менделєєв уже на початковій стадії розвитку технічного прогресу писав: “Знання без виховання – меч у руках божевільного” [8, с. 20].

У контексті виховної парадигми у XXI ст. зміст повинен, перш за все, мати розвивальну, культуротворчу домінанту, націлену на виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання та вміння для творчого вирішення проблем, прагне змінити на краще своє життя й життя своєї країни.

Одна з особливостей виховної парадигми пов’язана з випереджальним характером освіти й виховання у XXI ст., тому що людина живе у високотехнологічному інформаційному суспільстві, у якому якість людського потенціалу, рівень освіченості та культури всього населення набувають вирішального значення для економічного й соціального поступу країни. І такі явища, як інтеграція й глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, які відбуваються у світі, перспективи розвитку Української держави на найближчі два десятиліття, вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюють її випереджальний характер.

Суспільство стає дедалі більш людиноцентристським. Отже, індивідуальний розвиток людини, особистості за таких умов є, з одного боку, основним показником прогресу, а з іншого – головною передумовою подальшого розвитку суспільства. Ось чому найбільш пріоритетними в XXI ст. стають наука – як сфера, що продукує нові знання, та освіта – як сфера, що олюднює знання і, насамперед, забезпечує індивідуальний розвиток людини, тобто виховує її.

Науковці, базуючись на вченні В. Вернадського, сучасних світових тенденціях, визначають нову виховну парадигму як планетарно-особистісну, глобально-історичну за своїм значеннями, в основі якої освічена людина, озброєна науковими знаннями й найновішими культурними досягненнями людства. Найважливішим чинником формування нового біосоціального буття людства В. Вернадський вважав наукову думку, що розглядається ним як упорядковане сприйняття дійсності. Видатний учений першим зрозумів завдання, що постало перед людством: це розумна організація суспільства, гармонія відносин як єдиного цілого природи й суспільства. В. Вернадський писав: “Не можна безкарно йти проти принципу єдності всіх людей як закону природи... Людство, взяте в цілому, стає могутньою геологічною силою, і перед ним, перед його думкою та працею постає питання про перебудову біосфери в інтересах вільно мислячого людства як єдиного цілого” [5].

Особистісно-гуманістична парадигма виховання, розроблена А. Бойко, має антропоцентричний характер. Вона об’єктивно прийшла на зміну

знаннєцентричної й культуроцентричної парадигм, в її системі утворювальним фактором є не культура, не освіта, а людина як унікальна неповторність і найвища цінність. Для дидактичної реалізації особистісно-гуманістичної парадигми необхідне забезпечення суб'єкт-суб'єктних, морально-естетичних відносин людей на рівні співробітництва та співтворчості. Нова парадигма ґрунтується на ідеях вітчизняної філософської традиції [4].

Безумовно, процес виховання завжди спрямований на зміну поглядів, переконань, ідеалів, звичок, поведінки. Сутність виховання з погляду філософії визначається як перетворення культури людства на індивідуальну форму існування. Сутність виховання з погляду педагогіки полягає в привласненні соціального досвіду. Важливо, щоб те зовнішнє, об'єктивне, найкраще, що є в соціальному досвіді, стало суб'єктивним, тобто перетворювалося на погляди й переконання, вчинки та поведінку особистості. Тому у формуванні людської особистості, поряд із природними особливостями, провідна роль належить виховним відносинам.

У світлі цього можна констатувати, що ідеалом виховання в нашому суспільстві є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідома людина, яка наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними та патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної й світової культури, здатна до саморозвитку та самовдосконалення.

У наукових колах формується ще один напрям у новій парадигмі виховання, однак його сутність і зміст чітко ще не визначені. Деякі вчені, зокрема А. Валецька, розглядають його як "культуротворчий", вихідним принципом якого вважають "цілісність картини світу і людини в ній" [4]. На наш погляд, культуротворчий напрям є лише аспектом більш широкого культуроцентричного.

Треба наголосити, що стабільно системи виховання не існують ні в теорії, ні на практиці. Кожен народ творить свою систему виховання, яка відповідає характерним ознаками його народності. Змінилося суспільство, і ось на початку XXI ст. почалися докорінні зміни в парадигмі й методології освіти, передумови й окремі елементи яких склалися протягом усього XX ст. Колишня парадигма, що відбивала інтереси та сутність індустріального суспільства, детермінованого пізнання й однозначності оцінок, поступово замінюється методологією інформаційного суспільства, плюралістичного пізнання та ймовірності оцінки.

Ознаками революції у світі, що відбувається на зламі століть, є сукупність якісних зрушень: перехід від масової підготовки фахівців різних галузей до підготовки їх малими групами чи навіть "поосібно"; гнучкість, здатність до перелаштування; перехід від засвоєння інформації щодо формування якостей, необхідних для творчої діяльності та постійного засвоєння нової інформації; формування творчо мислячої особистості, здатної саморозвиватися. У контексті вищезазначеного варто вказати на таку особливість становлення нової виховної парадигми, як диверифікація.

Спрямованість системи освіти на переважне засвоєння системи знань, яка була традиційною й виправданою ще кілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у вирішенні соціальних, виробничих та економічних завдань [1]. Добре освічені, висококваліфіковані громадяни є ознакою прогресу будь-якої держави ХХІ ст., коли світ є таким складним, суперечливим і конфліктним.

Гуманна парадигма дає змогу мати знання для того, щоб розуміти навколишній світ і себе в ньому, щоб жити в злагоді з природою й самим собою. Тільки та людина, яка піклується про розвиток душевних якостей, зможе гідно вийти з будь-якої ситуації. Адже відомо, що без духовного життя не було б тієї людської культури, яка створювалася віками. Занепад духовного життя не тільки затримує еволюцію людства, а й виникає загроза давати знання малорозвинутій людині, з озлобленою та зіпсованою душею й згрубілим серцем [1]. Головна ідея гуманної парадигми – в єднанні думки, призначення людини на землі, готовність жити в злагоді й нести культуру знань, єднанні людини в гармонії із загальнолюдською культурою.

Ми вважаємо, що гуманна педагогіка – це нова парадигма розвитку педагогіки й виховання, зокрема у ХХІ ст. Це відкрита й творча система, яка спирається на певні принципи, має на увазі особистісний внесок і творчість кожного педагога. Без засвоєння педагогіки ми навряд чи уникнемо проблем сучасності, таких як наркоманія, жорстокість та агресія серед підлітків, цинізм, соціальна байдужість тощо. Якщо людина з дитинства, коли вона ще довіряє дорослому, не орієнтується на пробудження й розвиток власної душі, їй важко буде пізніше встояти без справжньої опори. Гуманна педагогіка дає людині внутрішній стрижень, робить її по-справжньому сильною, здатною відстоювати те добро, яке вона відкриває в собі й для себе.

Нам імпонує точка зору В. Кременя, який зауважує, що “завдання нової парадигми полягає в тому, щоб задіяти не тільки можливості раціональної сфери, але і таких не менш важливих складових “Я”, як почуття, віра, духовність. Якщо освітня система хоче брати участь у створенні цілісної, креативної особистості, – саме такі особистості потрібні для “суспільства знання”, – то вона повинна більше враховувати досягнення сучасних концепцій про самоорганізацію. У першу чергу концепції синергетики. Установка на формування синергійної особистості, котра актуалізує не тільки раціональну сферу свого “Я”, але й інші не менш важливі властивості, пов’язані зі здатністю відчувати, вірити, повинна стати ведучою в освіті, яка хоче подолати суперечності і виклики сучасного світу” [3, с. 10].

Висновки. Отже, охарактеризувавши зміну виховної парадигми вищої освіти України на початку ХХІ ст., можемо зробити висновок, що вона потребує оновлення в умовах диверифікації вищої освіти, що робить завдання формування нової освітньо-виховної парадигми, заснованої на цілісному сприйнятті процесів, ще більш актуальною. Вирішення цих завдань по-

требує істотного посилення самостійної й продуктивної діяльності студентів, розвитку їхніх особистісних якостей, умінь самостійно здобувати нові знання та вирішувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Отже, стає актуальним дослідження виховної системи ВНЗ з урахуванням оновленої виховної парадигми.

Список використаної літератури

1. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями) : навч.-метод. посіб. / А.М. Бойко. – К. : ІЗМН, 1996.
2. Гулыга А. Кант / А. Гулыга. – М. : Молодая гвардия, 1981. – 301 с.
3. Кремень В.Г. Освіта і суспільство в парадигмі синергетичного мислення [Електронний ресурс] / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – 2012. – № 2 (75). – Режим доступу: www.psy-genetno.org.ua/node/82.
4. Курс лекцій з дисципліни “Психологія і педагогіка вищої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dgma.donetsk.ua/metod/ugo/.../do/kl.pdf.
5. Рогуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти / Оксана Робуль // Філософія освіти. – 2006. – № 1 (3). – С. 37–41.
6. Сухарніков Ю.В. Концептуальні підстави розробки і впровадження національної рамки (академічних) кваліфікацій України / Ю.В. Сухарніков // Вища школа. – 2012. – № 3. – С. 16–38.
7. Тараненко Г.Г. Коеволюційна парадигма у професійній педагогічній освіті [Електронний ресурс] / Г.Г. Тараненко. – Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc.../6_04.pdf.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.webkursovnik.ru/kartgotrab.asp.
9. Корженко В.В. Філософські рефлексії виховання: парадигмальні зміни у контексті соціальних практик : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / В.В. Корженко ; Ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К., 2001. – 34 с.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2013.

Лучанинова О.П. Изменение воспитательной парадигмы высшего образования Украины в начале XXI века

В статье характеризуются современные подходы к воспитательной парадигме в системе высшего образования, конкретизируются концептуальные положения воспитательной системы вузов в Украине, обозначаются пути направленности студенческой молодежи на смысл жизни, ориентация на формирование потребности в постоянном обновлении знаний и самосовершенствовании студентов.

Ключевые слова: парадигма, воспитание, самосовершенствование, образовательно-воспитательные парадигмы, коэволюционные явления, синергетический подход.

Luchanynova O. Changing the educational paradigm of higher education in Ukraine at the beginning of the XXI century

Today among students it is noticed polarity of views on life, studying, acquiring a profession, sense of life, the place of values and themselves as individuals in society. Most young people do not want to strain efforts and just live by inertia, higher education is not perceived as a sign of education and culture, but as a necessary condition for a better job. It is important to emphasize that the era of changes – it's always difficult to society. Complexity of the problem stems from the fact that the value priorities of many young people are blurred, not demand. Author describes new approaches to educational paradigm in higher education, specifies conceptual educational system of universities in Ukraine, outlines ways of orientation of students on the meaning of life, focuses on the formation of the need for constant updating of knowledge and the self-cultivation of students. The task of higher

education is to create a new young man, raise its quality such as professionalism, activity, efficiency, mobility, sense of responsibility, ability to work quickly navigate the situation, make decisions, respect work, create the need for constant updating of knowledge and self-improvement to develop a culture of interpersonal communication and so on. All these tasks are related to changes in pedagogical paradigms in higher education.

The concept of “education” is like a “paradigm”, it is historically through. In the narrow, scilicet in the strict sense, which distinguishes it from training and education, it is always interpreted as a process of relatively controlled, purposeful formation in humans, primarily through word and deed, some (not necessarily all) of value-ideological attitude to themselves and the world. From this perspective, this relation is a system of “human qualities” that occur in life position, ideological and moral tempering individual mental construction etc. Today contradiction between the binary oppositions in paradigms apparent, that helps solve the problem of eternal values, the value of balance, proportion, “golden mean” in education and culture as a whole. If we consider the genesis of the evolutionary path of this concept in history and education, the use of paradigmatic method can also show that education is different from the scheme of science.

There are known such notable and educative paradigm in the history of civilization as: Aristotle, Plato – Nature-confirmitive, Medieval – theological, Renaissance – humanism, education (Locke, Komensky), classical era (J. Pestalozzi, D. Diderot, Rousseau, Helvetius, Voltaire) – rationalist, 1900-s (Monroe, K. Ushinsky, Disterveg, Herbart) – moral and sensual, pseudo revolutionary, the end of the XX century. (V. Sukhomlinsky, A. Makarenko, I. Vashenko) – pseudo humanistic (ideological and confrontational); beginning of the XXI century – global informative, technocratic (modernist).

In the context of the educational paradigms of the twenty-first century content must, above all, to have developmental, culture-dominant, aimed at educating of responsible individual who is able to self-education and self-development, able to think critically, to process a variety of information, use the acquired knowledge and skills for creative solving of problems, aims to improve their lives and life of their country.

Key words: *paradigm, pedagogical paradigms, self-cultivation, education, koevolyutsionny phenomena, synergetic approach.*